

گزارش های نظمیه عصر قاجار درباره مراسم تعزیه سیدالشهدا (ع)

۲۴ آذر ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۲۸

عزاداری در محرم یکی از آئین های مورد توجه شاهان قاجار بویژه ناصرالدین شاه به شمار می رفت و آنها از این فرصت برای نشان دادن پایبندی خود به شرع و ارادتشان به اهل بیت(ع) استفاده می کردند.

در عصر قاجار با شروع ماه محرم و صفر خیابان ها و کوچه و شهر به پرچم های سیاه مزین می شد و در تهران در نزدیک به دویست هیات مراسم عزاداری برقرار بود؛ به نحوی که در دوره حکومت ناصرالدین شاه این مراسم از دید نظمیه تهران نیز به دور نمانده و در گزارش های روزانه آن ها انعکاس یافته است به نحوی که سید محمدحسین منظورالاجداد در این باره می نویسد: گزارش های نظمیه از وقایع مختلف محلات تهران در سال های ۱۳۰۳ تا ۱۳۰۵ هـ بر اهتمام مردم به برپایی مراسم عزاداری سرور شهیدان گواهی می دهد. برای نمونه، نظمیه در ضمن گزارش وقایع روز «دوشنبه غره شهر ذیقعدالحرآم ۱۳۰۳» در محله ی عودلاجان می نویسد: «دیروز در خانه حاجی اسدالله بزاز مجلس روضه خوانی بوده است. جمعی از تجار و غیره در آن جا مستمع بودند.» «دیروز عصر در خانه حاجی میرزا حسین تاجر مجلس روضه خوانی بوده است. جمعی از تجار و غیره در آن جا حضور داشتند، غروب متفرق گردیدند.» در گزارش همان روز، به برقراری مجالس روضه در خانه تنی چند از ساکنان محله ی چال میدان و محله ی بازار نیز تصریح شده است و گزارش های نظمیه در روزهای بعد نیز همین گونه بوده و کمتر روزی است که خبر از برگزاری مراسم عزاداری داده نشده باشد. اهتمام مردم به این امر به حدی بوده که حتی در شب روزی چون یازدهم ذیقعه (سالروز تولد حضرت امام رضا (ع)) مجالس عزاداری برپا شده است و گزارش داده اند که در این شب در محله دولت، در خانه ی «حاجی حسین نام بزاز»، در محله ی سنگلج، در خانه «شیخ رضا» و در محله عودلاجان در خانه «حاجی علی» مجلس روضه خوانی بوده است و شرکت کنندگان در آن مجالس پس از صرف شام متفرق شده اند. بر اساس همین گزارش ها، این آگاهی حاصل می شود که در شب دوازدهم ذیقعه سال ۱۳۰۳ هـ در یازده خانه در محلات مختلف تهران مجالس عزاداری برپا بوده است و گاه این مراسم، برای بزرگداشت خاطره درگذشتگان صورت می گرفته است. مأموران نظمیه از محله دولت خبر داده اند که شب یازدهم ذیقعه ۱۳۰۳ مصادف با «شب سال فوت همشیره ی استاد علی نام بوده، کسانش مجلس روضه خوانی ترتیب داده، جمعی از طلاب را دعوت کرده بودند. چهار ساعت از شب گذشته متفرق شدند.»

بدیهی است که در دو ماه محرم و صفر بر تعداد این مجالس افزوده می شده است. در دهه ی نخست محرم تعداد این مجالس به حدی بوده که گزارش های مستقلی در مورد آن ها به شاه ارائه شده است. این گزارش ها با عنوان «راپورت مجالس روضه خوانی و تکایا» مربوط به مراسم روز جمعه ۲ محرم ۱۳۰۴ تا «جمعه ۹ شهر محرم الحرام ۱۳۰۴» بوده و در آن ها به تفصیل در مورد

برگزار کنندگان مجالس عزا، نحوه ی برگزاری مراسم عزاداری و پذیرایی از شرکت کنندگان سخن گفته شده است.

گاهی در این مجالس اتفاقات پیش بینی نشده ای رخ می داد. مأموران نظمیه برخی از آن اتفاقات را گزارش کرده اند، از جمله خبر داده اند که به سبب مفقود شدن یک عدد سرقلیان در مجلس روضه ی منزل اقبال السلطنه «خدام مجلس، هر کس از آن جا خارج می شد، او را می کاویدند و به مردم از این حرکت، خیلی بد گذشته بود.» هم چنین خبر داده اند که در مجلس روضه ی منزل «آقا شیخ جعفر پیشنماز... دو سه نفر به واسطه ی چای نزعشان شده، می خواستند زد و خورد بکنند، خدام آن ها را ساکت کرده، از آن جا خارج می نمایند.» یا «دیروز جمعی از خوانین قاجار، طلاب و اهل محله در مجلس روضه خوانی جناب عضدالملک حضور داشتند. بعد از روضه به زن ها یکی پنج شاهی پول می دادند. زن ها به واسطه ی پول ازدحام کرده روی هم ریخته نزدیک بود بعضی صدمه بخورند. آن ها را متفرق کردند.»

با توجه به محدوده شهر و محلات و تعداد جمعیت تهران در آن روزگار، می توان استنباط کرد که تعداد مجالس عزاداری منعقد شده زیاد و شرکت کنندگان در آن ها بسیار بوده اند. از بررسی گزارش مربوط به روز هفتم محرم ۱۳۰۴ برمی آید که در آن روز ۴۸ مجلس روضه یا تعزیه خوانی برپا بوده است و تعداد این گونه مجالس در تاسوعای سال ۱۰۳۴ به ۵۳ مجلس رسیده است.

مجالس روضه گاه مختلط بوده و گاه تنها به مردان یا زنان اختصاص داشته است. مأموران نظمیه از شرکت «قریب سیصد نفر مرد و زن» در مجلس روضه خوانی منزل صنیع الدوله خبر داده اند و از گزارش های آنان برمی آید که مجلس روضه ی حاج ملاعلی کنی از شلوغ ترین مجالس تهران بوده است. آنان در گزارش مربوط به روز یکشنبه ۴ محرم ۱۳۰۴ آورده اند: «دیروز در مجلس روضه خوانی جناب حاجی ملاعلی جمعیت زیاد از مرد و زن حضور داشتند.» و در گزارش مربوط فرادای همان روز آمده است: «دیروز در مجلس روضه خوانی جناب حاجی ملاعلی به حدی جمعیت شده بوده که درب خانه را بسته بودند.» در مورد مجلس روضه خوانی منزل سیدمحمد طباطبایی هم نوشته اند: «به حدی جمعیت شده بود که حیاط دیگر گنجایش نداشت.»

شور و هیجان و بروز احساسات مردم نیز در برخی گزارش ها مورد توجه قرار گرفته است. در مورد مجلس منعقد در خانه «میرزا احمد پیشنماز» چنین گزارش شده که: «با این که روز اول بود، رقت زیادی برای مردم دست داده بود، به طوری که در موقع روضه حاجی میرزا الطفالله یک دو نفر زن غش کرده بودند؛ یا «در مجلس روضه خوانی جناب حاجی ملاعلی... شورش و رقت زیادی برای مردم پیدا شده بود و یا در مجلس روضه خوانی در منزل مرحوم آقا سید صادق «مردم حالت حزن غریبی داشتند، به طوری که سه چهار نفر زن به حالت ضعف افتاده بودند.»

<https://www.cafetari.kh.com/news/28974> ع-سیدالشهدا-تعزیه-مراسم-درباره-قاجار-عصر-نظمیه-ہای-گزارش